רשפי אש,

שלהבת יה!

Brennende Frage.

Abhandlung über den isr. Religions-Unterricht, wie er ist, und wie er sein soll; nach 40-jährigen Studien und praktischen Erfahrungen

von

Arnold W. Braun,

Inhaber mehrerer Auszeichnungen, für Werke der Kunst und Wissenschaft.

Budapest, 1880

Druck von Moritz Burian, Waitznerboulevard

Vorbericht.

Bei einer Umschau, welche ich nach meiner zurückgelegten 40-jährigen Schulpraxis, in jüngster Zeit auf Verlangen des israelitischen Schulstuhles in den Volks- und Mittelschulen hielt, fand ich daß die Einrichtungen unseres israelitischen Religionsunterrichtes bezüglich der Disziplinarmittel, Lehrmittel, Stunden und Schülerzahl in den Klassen fast gar nicht besser als bei andern Konfessionen, sondern beinahe gleich sind; und es drängte mich unwillkührlich dazu, über den Zweck und das Bedürfnis des Religionsunterrichtes im Allgemeinen, und besonders darüber nachzudenken, ob wir Israeliten bezüglich unseres Religionsunterrichtes mit anderen Konfessionen einen gleichen Standpunkt haben, und uns mit den bestehenden Einrichtungen und Leistungen begnügen können, begnügen dürfen? — und ich bin zu folgenden Betrachtungen und positiven Vorschlägen geleitet worden, durch deren Mittheilung ich hiemit meiner Aufgabe zu entsprechen wünsche: *)

*) Da in dieser Arbeit viele hebräische Texte vorkommen, und diese mit deutschen Lettern sehr schlecht harmoniren, so war es passender das Ganze mit hebräischen Lettern zu drucken. — Daß ich aber den engen Ramen eines Berichtes hie und da vielleicht überschritten, dazu wurde ich durch den Indifferentismus veranlaßt, welcher auf diesem Gebiete leider zu stark überhand nimmt. —

M. T. AKADEMIA KÖNYVTÁRA

דער צוועק, וועלכען אויך אנדערע קאָנפעססיאָנען דורך איהרען רעליגיאָנסאונטערריכט עררייכען זאָללען איזט: דאס דעם פאָלקע דער גלויבע אן איינען האֶהערען גאֶטטליכען וויללען איינגעפלאֶסט, אונד דאסזעלבע דאדורך לייכטער צו איינעם מאָראלישען טוגענדהאפטען לעבענס-וואנדעל געלייטעט ווערדע, אונד לאסטער אונד פערברעכען מאֶגליכסט הינטאנגעהאלטען, געזעטץ, רעכט אונד דיא היילינקייט דעס אייגענטהומס געשיצט, דיא געפאהרדראָהענדען זאָציאלען פראגען, קאָממונע אונד ניהיליסמוס אין דיא פערנע צוקונפט פערשאָבען, אונד ענדליך גאנץ אויפהערען זאָללען?

ווענן אללע אנדערען קאָנפעססיאָנען אין איהרען ליבעראלען, הומאנען, פאָראורטהיילספרייען געזיננונגען, רעליגיאֶזען אנשויאונגען אונד איינריכטונגען זאָ וויט פאָרגעשריטטען זיין ווערדען, דאס זיא אויסשליעסליך דיא אָבערוועהנטען זיטטליכען ציעלפונקטע אנשטרעבען, אונד קיינערלייא פאָליטישע, עגאָאיסטישע נעבענאבזיכטען צום צוועקע האבען ווערדען, דאנן, יא דאנן ווירד דיא קאָנפעססיאָנעללע שיידעוואנד זאָ וויט געפאללען זיין, דאס דיא מעססיאס - אידעע: ביום ההוא יהיה ה׳ אחד! איהרער פערווירקליכונג זאָ נאהע שטעהען ווירד, דאס דיא רעליגיאָנס-אונטערריכטס-פראגע געוויס איינע וויט לייכטערע אונד פאָללקאָממענערע לאֶזונג פינדען ווירד אלס דיעס הייטע צו ערווארטען איזט; דענן דאנן ווירד אויך אים זיננע דער פערהייסונג: ומלאה הארץ דעה כמים לים מכסים. דיא גאנצע ערדע פאָם ליכטע דער וואהרהייט, טוגענד אונד וויססענשאפט זאָ פאָלל ערלייכטעט זיין, וויא דאס מעער זיינע טיעפען ערפיללט אונד בעדעקט.

בעטראכטען וויר אבער אונזערען הייטיגען שטאנדפונקט, זאָ פינדען וויר:

דאס דער עבען שקיצירטע צוועק, דיא אללגעמיינע זיטטליכע פערעדלונג אונד פערפאָללקאָממנונג דער מענשען, דורך דיא לייסטונגען דעס רעליגיאָנסאונטערריכטעס אנדערער קאָנפעססיאָנען, דורכאויס ניכט עררייכבאר איזט. דיא האֶכסטען רעפרעזענטאנטען אנדערער קאָנפעססיאָנען ליעסען זיך פאָן איהרען מענשליכען שוועכען צו אללערלייא פעהלערן פערלייטען, וועלכע אין דען הערצען דעס אויפגעקלערטען פאָלקעס דען גלויבען אן גאֶטט ניכט נור ניכט פעסטיגטען, זאָנדערן זאָגאר אויפס טיעפסטע ערשיטטערטען.

דיא נייא ערפֿונדענען דאָגמען דער ראָמישען קוריע, דיא אונמענשליכע קריענפֿיהרונג דעס רוסישען קירכען-אָבערהויפּטעס געגען דיא טירקייא, פֿיעלע רעליגיאָנסגעזעטצע וועלכע מיט דער זיטטליכקייט אונד ציוויליזאציאָן צו גרעלל קאָללידירען, אלס צ׳ ב׳ צעליבאט, בייכטע אונפֿעהלבארקייט אונבעפֿלעקטע געבורט או׳ ד׳ גל׳ האבען יא אויך דען בלינד-גלייביגען דיא אויגען געאָפֿפֿענט, אונד יענע פּריעסטער האבען דורך איהר דרא־טיגעס געבאהרען דורך איהרע אייגענען לעהרען זיך מעהר געשאדעט אלס טויזענד רענאנס עס אים שטאנדע וואָרען. — —

ניכט דיא מאכט דער קריסטענלעהרע אונד דעס קאָ־אנס, ניכט דיא אונפֿעהלבארקייט זיינער פּאפּכטליכען הייליגקייט אונד דיא רעליגיאָנס-לעהרען איהרער הירטען זינד עס וועלכע דיא זיטטליכע וועלטאָרדנונג אויפֿ־רעכט האלטען. דיא וואפֿפֿענגעוואלט דער וועלטמעכטע, דיא מילליאָנען באיאָנעטטע שיצען אונס פֿאָר דען פֿערניכטענדען פֿלוטען ווילדער ליידענשאפֿטען דער פּא־יזער קאָממונע, דעס רוסישען ניהיליסמוס אונד דייטשען זאָציאליסמוס. —

זעלבסט אין דען שטאאטען וויא דיעזע לעטצטע־ן, וואָ דיא פֿ־אָממיגקייט אים זיננע דער קריסטענלעהרע היימיש אונד נאציאָנאל זיטטע איזט, האט דע־ זאטץ: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, אויך הייטע נאָך זיינע פֿאָלסטע געלטונג.

דיא רעליגיאָנען אנדערער פֿאָלקער האבען טראָץ איה־ער וועלטליכען מאכט, איהרעס אונערמעסליכען רייכטהומס אן אירדישען שעטצען אונד גיטערן, דיא איהנען אם מייסטען דען אימפּאָנירענדען גלאנץ אונד גראָסעס אנזעהען פֿערלייהען, דעננאָך פֿיר דאס געמיינוואָהל דער פֿאָלקער נור זעהר שוואכע רעזולטאטע ערציעלט, אונד אם מייסטען בלאָס דעם אינטערעססע איהרער פּריסטער אונד עגאָאיסטישער דיפּלאָמאטיע געדיענט.--

מאן קאנן דאהער ניכט בעהויפּטען דאס איהר רעליגיאָנס אונטערריכט צום פֿאָרטבעשטאנד אירגענד וועלכען פֿאָלקעס אונבעדינגט ערפֿאָרדערליך איזט אָדער אויך נור פֿאָרדערליך ווערע. (וויא וויר דיעס פֿאָן תורת משה ווייטער זאגען ווערדען) דענן דער פֿראנצאָזע, דייטשע, סלאווע בלייבט גאנץ געוויס ניכט מעהר ניכט וועניגער פֿראנצאָזע דייטשער אָדער סלאווע דורך דען קריסטליכען אלס ער עס פֿאָרמאלס בייא זיינעם היידנישען גלויבען וואר.

דורך איינען אָבליגאטען אונטערריכט אין אללגעמיינער מאָראל, אָהנע אונטערשיעד דער קאָנפֿעססיאָן ווערען געוויס דיא אנפֿאנגס ערוואָהנטען הומאניטערען שטאאטליכען צוועקע וייט פֿאָללקאָממענער ערריכט, אלס דורך יענע לעהרען דער רעליגיאָן דער ליעבע! - וועלכע אינקוויזיציאָנען, בא־טאלאָמעאוס־נאכט, פּארטיי-קעמפּפֿע, בלוטיגע קריעגע הערביי־פֿיהרטען אונד עוויגען יודען- אונד ראססען-האס אונטער דען מענשען שטיפֿטעטען. —

צו דיעזעם לעטצערן רעליגיאָנס-אונטעררימטע איזט וואהרליך איינע איינציגע שטונדע וואָבענטליך נאָך מעהר אלס גענוג. —

גאנץ אנדערס פֿערהאֶלט עס זיך מיט אונזערער תורת משה ולשוננו הקדושה!

דאס צו אונזערעם רעליגיאָנס-אונטערריכטע 2—3 שטונדען וואָכענטליך אונמאָגליך גענינען, דאס דערזעלבע דיא איבערוויעגענדסטע רעליגיאָנס-פֿפֿליכט דעס איזראעליטען זייא וויא עס הייסט: ותלמ״ד תורה כנגד כלם ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך או. ז. וו. פֿערנער לא ימ״ש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו. כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל. דאס אונזער רעליגיאָנס-אונטערריכט צו דעם אונס פֿאָן גאָטט פֿערהייסענען זיך בעוואָהרענדען עוויגען פֿאָרטבעשטאנד אונזערעס שטאממעס (למען ירבו ימיכם כימי השמים על הארץ *) אונערלאֶסליך, זאָ וויא אויך דאס אונזער נאציאָנאלער פֿאָרטבעשטאנד אלס זיעגעלבעוואהרער גאָטטעס (כי אמת חותמו של הקב״ה), אלס טרעגער דער ריינסטען גאָטטעסאידעע, אלס פֿאָרבילד אונד אלס פּריעסטער-שטאאט (ממלכת כהנים וגוי קדוש) פֿיר דיא ציוויליזאציאָן זיטטליכע פֿערעדלונג אונד פֿערפֿאָללקאָממנונג דער גאנצען מענשהייט אונבעדינגט נאָטהיג איזט, אני ה׳ קראתיך בצדק לאור גוים, לפקוח עינים עורות, ווירד זיך אויס פֿאָלגענדעם ערגעבען.

ווענן וויר אונס בעפֿראגען, וועלכע וואונדערקראֶפֿט איזט עס, דיא אונס דורך אלל דיא יאהרטויזענדע אויפֿרעכט צוזאממענהאֶלט טראָטץ אללער שטירמע דער צערשטאֶרענדען צייט, וועלכע שאָן זאָ פֿיעלע מעכטיגערע נאציאָנען, צאהלרייכער אלס וויר, פֿאָן דער ערדע אויף עוויג וועגגעפֿעגט? עס האט דאָך אין קיינעם צייטאלטער געפֿעהלט אן פֿאראאָנען, האמאנע, שפאנישע פֿערדינאנדע אונד איזאבעללא׳ס, טאָרקעמאדא׳ס אונד אישטויצי׳ס. שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, זאָ פֿינדען וויר דיא אנטוואָרט, תשובה בצידה: והקב״ה מצילנו מידם, על שלא שנו ישראל את שמם. ולשונם. — פֿאָן יענען ענטשוואונדענען פֿאֶלקערן שפריכט דער פראָפֿעט ישעיה קאפיטעל מ׳ מא׳: הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו, וגם נשף בהם ויבשו, וסערה כקש תשאם. — פֿאָן אונס היננעגען זאגט ער: אל תירא עבדי יעקב אשר בחרתיך ולא מאסתיך! אל תיראי תולעת יעקב, אני עזרתיך, כרעה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא, עלות ינהל, נאום ד׳ וגואלך קדוש ישראל. הן יבשו ויכלמו כל הנהרים בך, יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך. דיעזע אונד אונצעהליגע עהנליכע שטעללען, וויא צ״ב אין דען געבעטען פֿאָן ר״ה ויה״כ אין זכור רחמיך

*) אונד ישעיה ס״ו כי כאשר השמים והארץ עומדים לפני כן יעמוד ורעכם, ושמכם.

זכור לנו ברית ראשונים דיא יעדעם איזראעליטען וואָהלבעקננאט זינד, שפּרעכען אללע מיט בעוואונדערונגסווירדיגער, איבערצייגענדער קראַפֿט, קלאר אונד דייטליך אויס, דאס איזראעל עוויגליך פֿאָרטבעשטעהען ווירד.

אבער ניכט נור דורך דיא גאָטטליכען פֿערהייסונגען אונזערער היילינגען פֿאָרפֿעטער איזט דער פֿאָרטבעשטאנד אונזערעס פֿאָלקעס געוועהרלייסטעט, זאָנדערן אויך דיא פּראקטישע ערפֿאהרונג, דיא יאהרטויזענדע אונזערעס פֿאקטישען בעשטאנדעס צייגען אונווידערלעגליך דאס אונזערעם נאציאָנאלען לעבען, אונזערען רעליגיאָזען אינשטיטוציאָנען איינע אייגענע וואונדערקראַפֿט איננעוואָהנט, דיא אונס עוויג צוזאממענהאלט.

צור בעשטעטיגונג דעם עבעננעזאגטען לאססען וויר היער איינען אונפּארטייאישען ניכט-יודען (היינריך היינע) שפּרעכען:

„וועלכע ריזענגעשטאלט דיעזער מאָזעס! איך האטטע מאָזעס פֿריהער ניכט זאָנדערליך געליעבט, וואהרשיינליך וויל דער העללענישע גייסט אין מיר פֿאָרוואלטענד וואר, אונד איך דעם מאָזעס זיינען האסס געגען אללע בילדליכקייט, געגען דיא פּלאסטיק ניכט פֿערציעה. — איך זאה ניכט, דאס מאָזעס טראָטץ זיינער בעפֿיינדונג דער קונסט, דענגאָך זעלבער איין זעהר גראָסער קינסטלער וואר, אונד דען וואהרען קינסטלערגייסט בעזאס. דער נור אויף דאס קאָלאָסאלע, עוויג אונפֿערוויסטליכע געריכטעט וואר. ער פֿאָרמטע זיינע קונסטווערקע ניכט וויא דיא עגיפּטער אויס באקשטיין אונד גראניט, זאָנדערן ער בויעטע מענשען-פּיראמידען, ער מייסעלטע מענשען-אָבעליסקען, ער שוף אויס איינעם ארמען היטטענשטאממ איין פֿאָלק, דאס דען יאהרטויזענדען טראָצען זאָללטע; איין פֿאָלק גאָטטעס, איין עוויגעס היילינגעס פֿאָלק *), דאס אללען אנדערען פֿאָלקערן אלס מוסטער, יא דער גאנצען מענשהייט אלס פּראָטאָטיפּ דיענען קאָננטע; דאס פֿאָלק איזראעל!

איך האבע איבער דיא יודען ניע מיט הינלענגליכער עהרפֿורכט געשפּראָכען. — אבער מיינע פֿאָרליעבע פֿיר העללאס האט אבגענאָממען. איך זעהע יעטצט, דיא גריעכען וואַרען נור שאָנע יינגלינגע, דיא יודען אבער וואַרען איממער מעננער, געוואלטיגע אונבייגזאמע מעננער, ניכט בלאָס עהעמאלס, זאָנדערן ביז אויף דען הייטיגען טאג, טראָטץ 18 יאהרהונדערטען ביטטערער פֿערפֿאָלגונגען אונד דעם עלענדעס. — איך האבע זיא זייטדעם בעססער ווירדיגען געלערנט, אונד בין שטאָלץ דאראויף דאס מיינע אהנען דעם עדלען הויזע איזראעל אנגעהאָרטען, דאס איך איין אבקאָממלינג יענער מאַרטירער בין, דיא אויף אללען שלאכטפֿעלדערן דעם געדאנקענס געקעמפּפֿט אונד געליטטען האבען.

דיא געשיכטע דעם מיטטעלאלטערס, זעלבסט דער מאָדערנען צייט

*) זיעהע זייטע 19.

האט זעלטען אין איה־ע טאנעס-בעריכטע דיא נאמען זאָלכער ריטטער דעס היילינען נייסטעס איינגעצייכנעט. דענן זיא פֿאָכטען געוואָהנליך מיט פֿערשלאָססענעם פֿיזיר. עבענזאָ וועניג דיא טהאטען דער יודען, וויא איהר אייגענטליכעס וועזען זינד דער וועלט בעקאננט, אונד וויא אים מיטטעלאלטער זינד זיא אויך נאָך אין דער מאָדערנען צייט איין וואנדעלנדעס נעהיימניס; עס מאג ענטהיללט ווערדען אן דעם טאגע, וואָפֿאָן דער פּראָפֿעט געווייזאנט, דאס עס אלסדאנן נור נאָך איינען הירטען אונד איינע העערדע געבען ווירד, אונד איזראעל, דאו פֿיר דאז הייל דער מענשהייט געדולדעט, זיינע גלאָררייכע אנערקעננונג עמפּפֿאַנגט.

דיא יודען, דיא דיא ביבעל אויס דעם גראָססען בראנדע דעס צווייטען טעמפּעלס גערעטטעט, אונד זיא אים עקסילע גלייכזאם וויא איין פּאָרטאטיוועס פֿאטערלאנד דאס גאנצע מיטטעלאלטער הינדורך, מיט זיך הערומטרוגען; זיא היעלטען דיעזען שאטץ זאָרגזאם פֿערבאָרגען אין איהרעם איננערסטען, זיא האבען דאס היילינע בוך אויך גערעטטעט אויס דעם באנקעראָטט דעס ראָמישען רייכעס, אונד אין דער טאָללען רויבצייט דער פֿאָלקערוואנדערונג עס בעוואהרט, ביז עס אין אללע וועלט פֿערברייטעט ווארדע.— עס גיבט פֿיעלע לענדער וואָ מאן דאס אלטטעסטאמענטארישע לעבען פּעדאנטיש נאכאָפֿפֿט; אבער דיא קארריקאטור ווירד איינסט שווינדען, דאס עכטע, אונפֿערגענגליכע אונד וואהרע, נעמליך דיא זיטטליכקייט דעס אלטען יודענטהומס ווירד אין אללען לענדערן עבען זאָ גאָטטערפֿרייליך בליהען, אלס איינסט אם יאָרדאן אונד אויף דען האָהען פֿאָן ליבאנאָן. מאן האט קיינע פּאלמען אונד קאמעעלע נאָטהיג אום גוט צו זיין, אונד גוטזיין איזט בעססער דענן שאָנהייט. — —

יודעא ערשיען מיר איממער וויא איין שטיק אָקצידענט, דאס זיך מיטטען אין דען אָריענט פֿערלאָרען. אין דער טהאט, מיט זיינעם שפּיריטואליסטישען גלויבען, זיינען שטרענגען, קיישען, זאָגאר אסצעטישען זיטטען, קורץ מיט זיינער אבשטראקטען איננערליכקייט, בילדעטע דיעזעס לאנד אונד זיין פֿאָלק איממער דען זאָנדערבארסטען געגענזאטץ צו דען נאכבארלענדערן אונד נאכבאר-פֿאָלקערן, דיא דען איפּפּינסט בונטעסטען אונד ברינסטינסטען נאטורקולטען הולדיגענד, אים באקכאנטישען זינגעניובעל איהר דאזיין פֿערלודערטען.

איזראעל זאס פֿראָמם אונטער זיינעם פֿיינענבוים אונד זאנג דאס לאָב דעס אונזיכטבארען גאָטטעס אונד איבטע טוגענד אונד גערעכטינקייט, וואָהרענד אין דען טעמפּעלן פֿאָן באבעל, נינווע, סידאָן אונד טירוס יענע בלוטינען אונד אונציכטינען אָרגיען געפֿייערט וואורדען, אָב דערען בעשרייבונג אונס נאָך יעטצט דאס האאר זיך שטרייבט!

בעדענקט מאן דיעזע אומגעבונג. זאָ קאנן מאן דיא פריהע גראָסע איזראעלס ניכט גענוג בעוואונדערן. פאָן דער פרייהייטסליעבע איזראעלס, וועלכע ער ניכט בלאָס אין זייגער אימגעבונג, זאָנדערן בייא אללען פאָלקערן דעס אלטערטהומס, זאָגאר בייא דען פילאָזאָפישען גריעכען, דיא שקלאווערייא יוסטיפיצירט ווָאר, אונד אין בליטהע שטאנד, ווילל איך נאר ניכט רעדען. — פרייהייט וואר אימער מאָזעס, דעס גראָסען עמאנציפאטאָרס, לעצטער געדאנקע." — (זאָ ווייט היינע)

אבער ניכט בלאָס היינע שפריכט זאָ; זאָנדערן זאָ דענקען אונד שפרעכען אויך אללע וואהרהאפט ערלייכטעטען אונפארטייאישען גראָסען גייסטער אללער קאָנפעססיאָנען, וועלכע ערהאבען זינד איבער דיא קלייניכען ריקזיכטען עגאָאיסטישען בראָדניידעס, אונד אלטער, מיט דער מוטטערמילך איינגעזאָגענער, פערראָסטעטער פאָראורטהיילע. — —

עס איזט פערנער איין אללגעמיין בעקאננטעס פאָסטולאט, דאס צום פאָרטבעשטאנד איינעס פאָלקעס דיא פאָלגענע זיינער שפראכע אונד זיטטען אונערלעסליך איזט; דענן מיט דעם אויפבליהען אונד פערפאלל דער שפראכע אונד זיטטען דעס פאָלקעס, בליהעט אָדער זינקט אויך דאס פאָלק זעלבסט. דיעסבעציגליך ערוועהנטען וויר שאָן אָבען דיא טאלמוד-שטעללע על שלא שנו את לשונם. דיעס איזט אויך דיא הויפטאורזאכע ווארום וויר איזראעליטען אין אללען לענדערן דיא העברעאישע שפראכע אים געבעטע אונד אים פערלעזען דער טהאָרא בייבעהאלטען, טראָטץ אונזערעס גרונדזאטצעס: שמע, בכל לשון שאתה שומע. — דענן זאָלאנגע דיא יידישע וויססענשאפט אין דער יעטצט זאָ פערפאָנטען „ישיבה", דיא ביבעל אין דער פאָלקסשולע, דיא העברעאישע שפראכע אונד ליטעראטור דורך דיא מענדעלזאָהנ'שע שולע, דורך הערץ וויזעל, לוצאטטאָ, אין דען מאספים אונד בכורי העתים געפפלעגט ווארדע, האטטע אונזערע שפראכע איינע ציעמליך זיכערע עקסיסטענץ.

נון זינד אבער יענע צייטען פאָראיבער, דיא הארפע יענער געלעהרטען זענגער אונד דיכטער אן דיא טרויערווידע געהענגט, אונד איהרע הייליגען ליעדער פערקלונגען; דער פאָרטשריטט האט זאָלכע קולטורפערהעלטניססע געשאפפען, בייא דענען דער העברעאישען שפראכע איין גענצליכער פערפאלל דראָהעט. ווענן וויר איהר ניכט ווענינגסטענס ביים גאָטטעסדיענסטע אים טעמפעל איינע צופלוכט געוועהרען; — אונד וויר מיססען איהר דיעזע צופלוכט אבער אויך פיר דיא פערנע צוקונפט מאָגליכסט זיכערן.

אבער אבגעזעהען פאָן אלל דעם, זאָ ווירד זיך אונס דאס בעדירפניס דעס אונטערריכטעס דער העברעאישען שפראכע אויך דאדורך הערויס-

שטעללען, אינדעם וויר נאכוויזען, דאס זיא פיר אונזערען גאָטטעסדיענסט ניכט בלאָס איינען אונפֿערקעננבארען פֿאָרצוג פֿאָר אללען אנדערען (פראָ-פֿאנען) שפּראכען בעזיצט, זאָנדערן אין דיזער הינזיכט דורך קיינע אנדערע שפּראכע ערזעצט ווערדען קאנן! —

פֿערגלייכען וויר איינמאל דיא אנדאכט דעס ניכט-יודען, ווענן ער דיא אין איינע פֿראָפֿאנע שפּראכע איבערזעטצטען פּזאלמען בעטעט, צו דער אנדאכט איינעס איזראעליטען דער דיא „מזמורי תהילים" אין דער אורשפּראכע בעטעט.

וויא קאנן זיך דער ניכט-יודע ביישפּיעלסוויזע ביי פֿאָלגענדען אונד עהנליכען פּזאלמשטעללען בעגייסטערן: תהילים ק"ב ק"ה ק"ו קט"ו קי"ה.

ק"ב, תפלה לעני כי יעטף ולפני ד' ישפך שיחו -- כל היום חרפוני אויבי מהללי בי נשבעו. -- אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה — וייראו גוים את שם ד' — לספר בציון שם ד' — ותהלתו בירושלים — בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון — הושיענו ד' וקבצנו מן הגוים. — — ק"ו. יאמרו גאולי ד' אשר גאלם מיד צר ומארצות קבצם ממזרח וממערב ומצפון ומים. — קט"ו, עצביהם... מעשי ידי אדם — פה להם ולא ידברו או' ד' וו'. — קי"ח, כל גוים סבבוני בשם ד' — סבוני כדבורים — וד' עזרני. —

אונגלייבאר וועהעט דורך דיא היממליש ערהאבענע פּאָעזיע דער פּזאלמען, וויא דורך אונזערע גאנצע ביבעל דער הייליגע פֿלאמענגייסט גאָטטעס. רוח הקודש! וויא איין ראָטהער פֿאדען ציעהט דורך יעדעס בלאטט דערזעלבען איין אונד דערזעלבע גראָססע געדאנקע. — לויט נענוג שפּריכט דא דיא שטיממע דעס אללמעכטיגען איבער דיא שיקזאלע איזראעלס, איבער זיינע צושטענדע אונד פֿערהעלטניססע ניכט נור צו דען פֿיינדען דעס אל-טערטהומס, זאָנדערן אויך צו דען ניכט-יודען אללער צייטען, — אונד שטעללט אונס דאס קלארסטע בילד דאר, אין וועלכעם וויר דיא עוויגע וואהרהייט דייטליך זעהען, דאס איין איזראעל וואר, איזט אונד זיין ווירד וועלכעס אין גייסטיגער רעליגיאָזער בעציעהונג מיט קיינער אנדערען קאָנפֿעס-סיאָן צו פֿערגלייכען, צו פֿערוועכסעלן איזט, אונד דאס אונטער דיעזעס איז-ראעל וויר אלליין, אונד קיינע אנדערע קאָנפֿעססיאָן אָדער נאציאָן געמיינט זיין קאנן. —

מאָגען אללע מיססיאָנאָרע נאָך זאָ זעהר זיך אנשטרענגען אין אונזע-רער ביבעל צו דייטעלן אונד צו מעקקעלן אונד איהרען וואהרען זינן צו פֿערדרעהען *), זאָ ווערדען אונזערע ביבעלשטעללען אים מונדע דעס בעטענדען

*) איבער ווידערלעגונג דיעסבעציגליכער פֿערדרעהונגען זיעהע דאָן איז. אבארבנעל ספר „משמיע ישועה" דף ר"ב ל"ג.

ניכט-יודען אימער נור וויא איינע סאטירע אונד ניכט וויא איין געבעט לויטען, וועגן אין דענזעלבען דיא קלאגע לויט ווירד איבער דאס אן איזראעל בעגאנגענע אונרעכט, אונד דיא האָפפנונג דאס לעצטערעס איינסט אויפהאָרען, אינד איזראעל ערלאָזט אונד פרייא ווערדען ווירד.

וועלכען זינן האט דענן צ. ב. פיר דען אנדערכטיגען ניכט-יודען דאס געבעט: הושיענו ד' אלהינו וקבצנו והצילנו מן הגוים (ד"ה ט"ז 35 (אונד תהלים ק"ו 47.) ?? —

אָדער דער זאץ: ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל ונפצות יהודא יקבץ מארבע כנפות הארץ (ישעיה י"א). ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם (ל"ו. 24) וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם. ומלך אחד יהיה לכלם. . . ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם. . . וישבו על הארץ ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם. (יחזקאל ל"י ל"ז) וגר זאב עם כבש. . . וכתתו חרבותם לאתים . . . לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישעיה ב' י"א, מיכה ד') וישבו איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחריד, כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם אלהנו לעולם ועד. (מיכה ד').

נאך דער מיינונג אונזערער קאָנפעססיאָנעללען געגנער, דאס זיא אונד אונד ניכט וויר דאס וואהרע יודענטהום זינד, אונד וועסהאלב זיא אויך דיא גאָטטליכען פערהייסונגען דער הייליגען פראָפעטען אויף דאס קריסטענטהום בעציעהען אונד דיא פירס בית המקדש דורך רוח הקדש ענטשטאנדענען פזאלמען דאווידס אלס איהר געבעטבוך אדאפטירען, זאָ בעשטינדען איהרע קלאגען איהרע הייסע זעהנזוכט, האָפפנונג אונד געבעטע לויט אָבאנגעפיהרטער ביבעלשטעללען: אוים טיעפעם שמערץ, קוממער אונד קרענקונג דאריבער, דאס זיא איהרע פאָליטישע זעלבסטשטענדיגקייט איהר רייך אונד איהרען הייליגען טעמפעל פערלאָרען, אונד נון אין אללען 4 וועלטענדען צערשטרייט לעבענד, דעם גרויזאמען דרוקע אונד דער פערפאָלגונג אונד שמאך אונטער פרעמדען נאציאָנען פרייזגעגעבען זינד?? (נון איזט דאס וואהר, אונד ווירקליך זאָ??) איהרע זעהנזוכט, האָפפנונג אונד געבעט וועררע,: דאס דיא פראָפעטישען פערהייסונגען ערפיללט ווערדען, דאס איהנען גאָטט העלפען, זיא ווידער פערזאממעלן אונד רעטטען מאָגע פאָן אללען פאָלקערן, אונד זיא ווידער איינען קאָניג האבען, אונד זיא אויף דעם איהרען פעטערן צוגעשוואָרענען לאנדע פאלעסטינא עוויגע צייט פערבלייבען. — —

וועגן דיעזעס אללעס וואהר אונד ווירקליך זאָ איזט וויא זיא זאגען, ווארום ערקלערען מאנכע דעזעלבען דאס זיא דען יודאיסמוס האססען,? וויא קאנן מאן זיך זעלבסט האססען; דאס וועררע נור איין וואהנזינן. אָדער ווארום

ווידעריהאָלט איין געוויססער פאָלקספּעריטעטער זאָ אָפּט אים אונגארישען פארלאמענטע דיא ביטטע: מאַן מאָגע דיא פּערהאסטען געפּעהליבען יודען נאך פאלעסטינא עקספעדירען; דא ניכט וויה, זאָגדערן אונזערע קאָנפּעס-סיאָנסגענגער דאס וואהרע יודענטהום זיגה, זאָ זאָללטע יא עהער דאס געגענ-טהייל דעקרעטירט ווערדען; דאס נעמליך זיא, אונזערע גענגער דאס אנגעבליך וואהרע געלייטערטע, קריסטיפיצירטע אידיאעל אין דאס פּעהייסענע פא-לעסטינא געהע אונ דאָרט אונטער איינעם קאָניגע עווינג פּערבלייבע! — וואס דיא פּערעהרונג אונד פּערהערליכונג דעם יודענטהומס בעטרייפּט, זינד אונ-זערע גענגער דיא וואהרען יודען, דען שימפף, האס אונד אונטערדריקונג צו ערטראגען זינד ווידער וויר דיא יודען. — זאָ ווירד אימער דער מאנטעל נאך דעם ווינדע געדרעהט. — —

פעם אחת הייתי בישיבת "וערפעללעט" בבית איש האלקים רבי יהושיע כ״ץ, ונלך לבית הכנסת. וערל אחד פגע בנו ויפתח את פיהו ויקלל אותנו ואת אלקינו אלקי העברים. — ויען איש האלקים ויאמר: רבש״ע, הנה גם הנוצרי הזה בעצמו מעיד עלי ת״ל כי עברי אנכי, יהידעת בעל דין כמאה עדים דמי. וא״ב אמת ונכון הדבר, — לכן אודה ד, בכל לבב שלא עשני גוי. —

אבער יע זיננווידריגער עס פיר דען ניכטיודען איזט, פזאלמען צו רע-ציטירען, דעסטאָ ערהעבענדער, בעגייסטערנדער איזטס פיר דען (שפּראַכקונ-דיגען) העבראָער אין זיינער אורשפּראַכע צו בעטען; אין דענזעלבען וואָרט-לויטען וויא זיא אויס דעם מונדע דער נביאים הקדשים ברוח הקדש געשפּראָכען וואורדען. — אונד דיא מעכטיגע ווירקונג דער אָריגינעללען העברא-אישען פּאָעזיע, קאַנן אונמאָגליך דורך איבערזעטצונגען ערציעלט ווערדען.

כי כל איש יהודי השומע אמרי אל ומבדיל בין קדש לחול ידע ויבין, שלכל עניני תפלתינו ואמונתינו הכתובים באצבע אלקים על לוח לבני, בכל הלשונות אין גם אחת מסוגלת כלשונינו הקדושה! כי תפלה, אמונה ולשון הקדש שלשתם כאחת נתחברו בנפשני ולא יתפרדו נצח. כי הם אחוזים בלשון ומשיגיהם נקשרים במלותיה, "רשפיה רשפי אש", כשלהבת בפתילה ובנשמת רוח חיים באדם — נאם דוד בן ישי, ונאם הגבר הוקם על, משיח אלקי יעקב, ונעים זמירות ישראל. "רוח ד׳ דבר בי ומלתו על לשוני" (שמואל ב׳ 23). — ואין לך על זה מופת גדול מהרגשת הנפש. — ומי שלא ירגיש זאת בלבבו הערל, לא נתן ד׳ לו לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, ולשוא עמלו כל המופתים בו. — (לשון רומי למלחמה, יונית למליצה, ולשון הקודש לתפלה. —)

אונזערע אוראלטע העבראישע שפ־אכע פינדעט איהרען אורשפרונג שאָן אין דער ביבלישען שאָפפֿונגס-געשיכטע דעס וועלטאללס!

„אדם" כי מאדמה לקח; „חוה", כי היא אם כל חי; „אשה" כי מאיש לקחה; „קין" קניתי איש; „שת" כי שת לי אלקים זרע אחר תחת הבל; „נח" ינחמנו. אונד מעהרערע.

אין דיזער שפ־אכע, דיא וויר אם הלשינית נעננען, בעגאנן גאָטטעס וואָרט דיא ערדענזאָהנע צו ערלייכטען; דיא איזט דער מעכטיגע זאָנגענשט־אהל, דער דיא פינסטערניס דעס היידענטהומס דורכבראָכען אונד אין דען 10 וואָרטען עשרת הדברות איינע וועלטאָרדנונג געשאַפפען אָהנע וועלכע קיין פאָלק אויף ערדען בעשטעהען קאנן. — אין יענעם וועלטבעריהמטען טעמפעל, בית המקדש, פאָן וואָ אויס דיא ריינסטע וואהרע גאָטטעסאידעע פערהעררליכט איבער דיא גאנצע ערדע זיך פערברייטעטע, וואורדע דער נאָטטעסדיענסט אין העבראישער שפ־אכע געפייערט. אין דעם אללערהייליגסטען זאנגטע דער האָהע פריעסטער אנה השם! אבער ניכט „Ugyan te név" אָדער „אך! דוא נאמע"! אונד דיא פאָן קינסטלערישער אינשטרומענטאל מוזיק בעגלייטעטען קאָאלגעזעננע דער לעוויטען וואַרען יענע העבראישען מזמורי תהלים פאָן דענען עס הייסט: רוח ד' דבר בי ומלתו על לשוני. אין דיעזער שפ־אכע האבען אונס דיא אנשי כנסת הגדולה אונזער סידור תפלה איינגעריכטעט, וועלכעס גראָססענטהיילס אויס יענען ברוח הקדש אונס איבערליעפערטען זמירות ישראל בעשטעהט.

אונד דא אלזאָ דער העבראישע גאָטטעסדיענסט צור ערהאלטונג דערשפ־אכ - קענטניס, אונד דיעזע וויעדער אומגעקעהרט צור אנדאכט, וויהע אונד ווירדע אונזערעס גאָטטעסדיענסטעס אונערלעסליך איזט, זאָ האט עס דער איזראעליטישע רעליגיאָנס-אונטערריכט (תלמוד תורה) ניכט בלאָס מיט דער דאָגמאטיק אללײן צו טהון, דא אונזערע רעליגיאָן מיט דער קענטניס דער געשיכטע אונזערעס שטאממעס מיט אללען ערייגניססען, אלז:

ברית בין הבתרים, עקידה, יציאת מצרים קריעת ים סוף, מלחמת עמלק, מתן תורה, ירידת המן, כבישת ארץ ישראל, בנין בית המקדש וחרבנו, ושאר קורות אבותינו, והבטחות הגאולה ע"י הנביאים הקדושים. דיא דורך אונזערע רעליגיאָנסאיבונג פערעוויגט זינד; פערנער מיט אונזערער העבראישען שפראכע אויפס איניגסטע פערוועבט אונד פערקניפפט אונד אללעזאממט דורך אונזערע העבראישען געבעטע צום אויסדרוקע דער בעטהעטיגונג געלאנגען; וויל ביא אונס עבודה זו תפלה במקום הקרבנות איזט אונד אין דיעזען זיך אללע אָבערוועהנטען מאָמענטע פעראייניגען, זאָ געהאָרט צו אונזערעם רעליגיאָנסאונטערריכטע: 1) דער העבראישע

שפראכאונטערריכט, - 2) דיא געבעטע אין העברעאישער שפראכע מיט איבערזעטצונג אונד ערסט דאנן דיא 10 געבאָטע, 13 גלויבענסארטיקעל אונד דער דאָגמאטישע טהייל, נאך איינעם זיסטעמאטישען לעהרפלאנע. —

דאס וויס אבער יעדערמאנן וויעפיעל צייט דאס שטודיאום איינער שפראכע אלליין, אלס צום ביישפיעל דער העברעאישען ערפאָדערט, אונד דאס אלזאָ צו אונזערעם רעליגיאָנס-אונטערריכטע וויט מעהר שטונדען פערווענדעט ווערדען מיססען אלס דיעס יעטצט געשיעהט, ווענן וויר בעפריעדיגענדע רעזולטאטע עררייכען זאָללען.

עס פאָלגט דארויס: דאס עס דיא הייליגסטע פפליכט איינעס יעדען איזראעליטען אונד בעזאָנדערס איינעס יעדען געמיינדע פאָרשטאנדעס איזט, מיט אללען מאָגליכען קרעפטען אונד אָפפערן דאהין צו ווירקען, דאס אונזערע קינדער דיא העברעאישען געבעטע פאָר אללעם פערפעקט לעזען לערנען, דאבייא זיא אים געברויכע דעס „סידור“ בעזאָנדערס אונטערוויעזען ווערדען, דאמיט זיא וויססען וויא אונד וואנן בייא וועלכער פונקציאָן, אן וועלכען טאגען מאן יעדע פארטהיע צו הויזע אונד אים טעמפעל בעטעט.

דא עס אבער הייסט: תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה, דאס איין געבעט אָהנע פערשטענדניס אונד אנדאכט, בעדייטונגסלאָס וויא איין זעעלענלאָזער קערפער איזט, אונד וויר דאָך אָהנעדיעס בעריטס דארגעטהאן, דאס וויר הויפטזעכליך דארום דען גאָטטעסדיענסט אין דער העברעאישען שפראכע בעהאלטען, וויל דיעזער נאָך דאס איינציגע אזיל פיר אונזערען טהייערען שפראכשאץ איזט, זאָ איזט עס זעלבסטפערשטענדליך, דאס וויר בייא דער בלאָסען קעננטניס דעס העברעאישען לעזענס דורכאויס ניכט שטעהען בלייבען דירפען; דענן דיעזע איזט וואָהל וויא בייא יעדעם בויא אלס ערסטעס פונדאמענט פאָן גראָססער וויכטיגקייט; זאָלל אבער דעננאָך בלאָס אלס ערסטע אונטערריכטס-שטופע געלטען, נאך וועלכער דאנן דיא איבערזעטצונג אונד וועניגסטענס איינע עלעמענטארע קעננטניס דער שפראכע אין דער וויזע אנגעשטרעבט ווערדען מוס, דאס מיט דעם פאָרטשרייטען אין דען קלאססען, דיא שילער אונד שילערינען בעפעהיגעט ווערדען, דיא געבעטע אונד דיא ביבעל דורך הילפע פאָן איבערזעטצונג אונד וואָקאבולאריע אלליין מיט פערשטענדניס צו לעזען.

דאצו זינד אבער דיא ביזהעריגען איינריכטונגען ביז יעטצט ניכט הינרייכענד; אבער דער גוטע רעדליכע וויללע איזט אללעס אים שטאנדע. וויר מאָגען אונס נור פאָר אויגען האלטען דען איינגאנגס אונזערער געבעטע טעגליך וויעדערהאָלטען גרונדזאטץ: ותלמוד תורה כנגד כלם זאָ ווערדען וויר מיט גאָטטליכעם ביישטאנד דאס גוטע ווערק דורכפיהרען. דען דיא אללגיטיגע פאָרזעהונג געשטאטטעט דעם איזראעליטען דיא פיר רעליגיאָנס-

אונטערריכט געבראכטען אָפּפער שטעטס אויסער דעם אלל׳געמיינען בודגעט, דורך סעפּאראטען גאָטטליכען זעגען. וויא עס חייסט: ארז״ל כל פרנסת אדם קצוב לו מר״ה עד ר״ה חוץ מהוצאת שבת וי״ט והוצאת בניו לתלמוד תורה שאם הוסיף מוסיפין לו.

איינע געמיינדע דארף בייא זאָלכען בעדירפניססען ניע איבער מאנגעל אן מאטעריעללען מיטטעלן קלאגען; דענן עס הייסט: אין צבור עני.

וואָ עס זיך אום דיא וויכטיגסטען אינטערעססען דעס יודענטהומס האנדעלט, דארף דאס קאפּיטאל דאצו ניכט פעהלען. כי תלמוד תורה עץ חיים שאדם אוכל פרותיו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. שפּארען הייר דאָרט, וואָ דאס שפּארען איינע טוגענד איזט, שפּארען וויר ביים לוקסוס אונד איבערפלוס זאָ פיעל אלס מאָגליך; דענן דיעזע בריגנען שטאאט פאָרטהיילע ניר איבלע פאָלגען. אונזערע רעליגיאָנסלעהרער זינד פאָם היילינגען אייפער פיר איהרע פפליכטערפיללונג בעזעעלט, אונד לייסטען אויך נאך קרעפטען דאס מאָגליכסטע.— זאָללען אבער איהרע אנשטרענגונגען אונד דיא אָפּפער דער געמיינדע זעגען בריגנען, זאָ מיססען וויר פאָלגענדע פערבעססערונגען שאפּפען:

1) מעהר לעהרשטונדען.

2) בעססערע לעהרמיטטעל צום לעזעאונטערריכטע, אונד איין בעססערעס רעליגיאָנס-בוך מיט אינטערלינעאר איבערזעטצונג דער העבראישען טעקסטע, מיט נעגויער אנלייטונג פיר דען לעהרער איבער דאס לעהרציעל אין יעדער קלאססע.

3) אָבליגאטע וויעדערהאָלונגס-שטונדען פיר רעליגיאָן בייא דער איזראעליטישען נאָרמאל שולע פיר אללע פעסטער איזראעליטישע-שולקינדער.

4) דיסציפּלינאר-מיטטעל ניכט בלאָס פיר דיא קינדער, זאָנדערן אויך פיר דיא עלטערן, דאמיט דיעזע איך הייזליך דען רעליגיאָנס-אונטערריכט אונטערשטיטצען. ערווירקען וויר נעמליך ביים אונטעררינכטס-מיניסטעריאום, דאס דיא קלאססיפיקאציאָן אונד צייגניססע נור אים איינפערנעהמען מיט דעם רעליגיאָנס-אונטערריכט ערטהיילט רעשפעקטיווע פאָם רעליגיאָנס-צייגניססע אבהענגיג געמאכט ווערדען.

5) זאָללען דען בעסטען רעליגיאָנס-שילערן פרעמיען פערטהיילט ווערדען אונד דערען עלטערן בייא דען סעפּאראטען רעליגיאָנספריפונגען (קאָנפירמאציאָנען) דורך אָפפענטליך אויסגעשפּראָכענע אנערקעננונג געעהרט ווערדען. זאָלכע קאָנפירמאציאָנען זאָללען אין דער אָבען סוב 3 ערוועהנטען וויעדערהאָלונגסשולע אין דער איזראעליטישען נאָרמאלשולע אייגנעריכטעט אונד פייערליך אבגעהאלטען ווערדען.

6) זאָלל זיך דער איזראעליטישע רעליגיאָנסלעהרער אן דען לעהרער-

KÖNYV-TÁRA

קאָנפערענצען יענער שולען וואָ ער אונטעררריכטעט, אימער בעטהייליגען אונד דאהין וויקען, דאס איהם דיא קריסטליכען לעה־ער בעציגליך דער דיסציפלין ניכט היגדערליך זייען, זאָנדערן פיעלמעהר פאָרדערליך אן דיא האנד געהען. — — —

8) אויסערדעם זאָללען זיא אויך אללע צוואממען מיט דעם ראבבי־נאטע קאָנפערענצען האלטען אום איבער דיעסבעציגליכע אנגעלעגנהייטען אונד פערבעססערונגען צו בעראטהען; — אונד דעם שולשטוהל דער גע־מיינדע דאריבער בעריכט ערשטאטטען.

לא ברוח, לא ברעש ולא באש ד׳! ואחר האש

קול דממה דקה!

אל אצילי בני ישראל אשר רוח דעת ויראת ד׳ בקרבם ורוח תורתינו עוד לא סר מעליהם, אלכם אישים אנשי חיל אקרא ולכם אשים דברתי דבר בעתו אחישנה. הן אמת כי לא נביא ולא בן נביא אנכי, ואיך יתפאר חדל אישים כמוני לעשות גדולות בעיר תשואת מלאה? אבל, בי נשבעתי כי זה ימים כבירים אשר רוח בטני הציקתני ושמתי ידי למו פי החשתי מכל. כי רק למורים בעם היושבים על מדין על כסא ההוראה להם משפט כתר המלוכה ושרביט הממשלה להדריך את העם בדרך החכמה והמוסר. — אך כעת הנה נקרא נקראתי ויצאתי לראות ביושב העיר בשלום עדרי צאן קדשים איה איפוי הם רועים, ואת עבודת ד׳ מה היא בבית עקד העמים אשר שם בני ישראל עם ילדי נכרים ישפיקו. אם לא ישלחו בעולתה ידיהם להמיר כבוד אל בלא יועיל ותורת משה היקרה אם לא לזרה בעיניהם. — והנה ראה ראיתי את עני עמי כי ברע הוא, כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, מנוער יורו את עולליהם לכבד את דתם לאהוב אותה ולשנא זולתה בכל נפשם, רק תורתינו ולשונינו הקדושה הולכת מטה מטה, רק רע כל היום. בבתי ישראל רבת העזובה גדלה המכשלה עד כי גם שני הבנים תקהנה בעון אבות (*) אוכלי בוסר בשר הזרים שקצים ורמשים עד כי לזרה באפס. ומה בצע אם אחריש ואתאפק אם המות נפשי השקט לא אוכל, לכן אמרתי ההרישו ממני ואדברה וירוח לי, ולא אשיב ידי אל חקי עד אם דברתי בלשוני עט סופר כאשר בלבבי:

מעת אשר עזבו הרועים את העדרים וילכו לבקש מנוח להם בסתר עליון לחזות בנועם ה׳, השמש בא והנה עלטה כסתה פני

*) זיעהע זייטע 18.

תבל ויושביה בצעיף שחור כאלמנה נשכחה. — כי נטש ה' את עמו על אשר עזבו את בריתי ואת תורתי הפירו. וגם על אלה לבי נאנחה כי שבתה האחדות חדלה אהבת הדת ואהבת הרע, ולכן גלה כבוד מישראל, ותחת כבוד ועושר ויראת ה', שפלות דלות ורשע.

כי הנה רוח הקנאה והשנאה אשר עבר בנינו לבתר איתנו בתוך גזד איתנו לגזרים. ולאים מלאים יאמיץ. וגם ערב רב אשר כה ח עלה בינינו, הם המה אשר מעולם היו לנו תמיד לפוקה לאבן נגף ולצור מכשול. — וקולם קול ענית רע, מצפצפים בחנפי לעגי מעוג לאמר: הבה נתערבה בגוים ונלמדה מעשיהם, כי רק אז יאותו לנו העמים אשר בצלם אנו חיים להיות כמוהם כמונו משפט אחד וכים אחד לכלנו, אם נאכל מלחמם ובייינם נשתה בלשונם נתפלל ונתחתן עמהם, את בנינו ואת בנותינו נתנה על ברכיהם למען ילמדו את דתם ובחוקותיהם ילכו -. ולא יחריץ לבני ישראל עוד כלב לשונו, כי נכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד. ככה נועצו לב יחדיו עלינו ברית יכרתו. אמנם רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. כי הנה ימים באים וה' יקים לנו תשועה ביד העמים! — ויאמרו: הן עם זו לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, כי מאז אשר למד ישראל לאכול הזיר, נבילה וטריפה, את הכל יטריף לעינינו עם זולל וסבה הזה, עד אשר בלתי השאיר לנו מאומה. גם אם נשקול כסף צריף מחירה —. וגם את נחלתינו בתינו שדותינו וכרמנו בערמה לקחו ממנו ולא נשאר לפנינו בלתי אם גויתינו. — ויענו כלם פה אחד לאמור: גש הלאה ישראל, עם כבד עון, גוי נבל! האחד בא לגור וישפוט שפוט, ויטרף את מחיתנו מלפני שפתינו! אין לזרים חלק ונחלה אתנו. — ויאמרו, אך שחת העם הזה את דרכו. כי לא כאבותיהם הדור הרע הזה, אשר רק גוי חכם ונבן וירא ד' היה לפנים העם הזה. ועתה סרו מהר מן הדרך הטוב, עזבו את אלהי השמים והארץ ויעשו להם אלקי כסף וזהב, ויתנו את כספם לעשתרות ואת כתבהם בשטרות. — המה עזבו מקור מים חיים להציב להם „בארזה" נשברה בית מלא מדנים ריב ומצה. כי על „הבארזה" נאספו האדירים לרבוץ עליה כל היום, ושם לדמים יארובו למלאות בתיהם שלל. — ולעת האסף המקנה והנה צעקה גדולה ומרה: אלה לאלה שואלים וממללים. וקרא זה אל זה בקול אדיר וחזק: נתתי! נתתי! וינועו אמת הספים מקול הקורא והבית מלא עשן; ולעומתם משמיעים בקול רעש גדול: לקחתי! לקחתי! והם לא נתנו ולא לקחו, ולא היו דברים מעולם. — ומהם אשר הלכם מכל עמלם ומנת גורלם, לצחק ולשחק בקוביא יומם ולילה, וכך הם מונים: אחת ואחת, אחת ועשרים, אחת ושלושים,

21 אונר 31 ונתנים על שני השעירים גורלית, ואין גם אחד לד׳, כי גורל כגורל שניהם יהיו לעזאזל. וילכו מחיל אל חיל ויכו מקלות בידם ובכף הקלע ישלחו כחצים את כדורי השן על פני שולחן הירוק רצו ושוב מקצה אל קצה על ארבע קרנותיו עד אשר כדור בכדור איש באחיו יתרוצצו וירדו כמו אבן במצולות המצודה. — ואת זנבות האודים העשנים בפיהם בין שניהם ימוללו וימוצו לבלות ולכלות בעשן ימיהם, ולתן דופי לדבר עתק על ד׳ ועל משיחו. — וגם באאל עשו להם, וכשעירים ירקדו שם בבית הבעל מערב עד בוקר. ויום ליום יביעו אומר: רק אכול ושתו מעדנים ולבוש בגדי משי ורקמה, כי זה כל האדם! — עד כי הנושה בא לקחת, ואין כל בבית.״ ע״כ.

אוי לנו, בנים דברי העמים כנים! הדין עמהם, הוסיף ישראל שבע על חטאתו לכן שבעתים יוקם הדור הרע הזה. עד כי במדבר המבוכות האלה יתמו החטאים והרשעים האלה בנפשותם. ובניהם אשר לא ידעו היום טוב ורע יהדלו מלכת אל בתי עקד העמים אשר שם בני זרים מושלים בבן ישראל ממושך ומורט, מחרפים ומקללים אותו, ללעג ולקלס יתנוהו בני עמים נחרו בו, תחת כי שמוהו נוטר כרמי נוצרים וכרמי ישראל לא נטר.

ישא ביום ההוא לאמור, לא אהיה חובש, כי רופאי הגוף פרו וישרצו וירבו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם אין בית אשר אין שם רופא. ועוד מעט וכלנו מתים! אלכה נא לי ואשובה אל אישי הראשון לחזות בנועם ד׳ ובתורתו אהגה יומם ולילה, כי טוב לנו אז מעתה. —

וכאשר יקומו הנערים יהמו ויסובבו בעיר בשוקים וברחובות לבקש את שאהבה נפשם להביאה אל בית עמם ואל חדר תורתם כבראשונה, יגיעתם לריק תהיה ולחנם יתנגפו רגליהם, כי אז יקראו לחכמה אחותם ולא תענה ישחרוה ולא ימצאוה.

לכן אמרתי אני בלבי הצרי אין בגלעד? האם אלמן ישראל? — ואומר לנפשי קומי עורי ודברי! ולשרידים אני קורא. אליכם אפנה אוהבי אמת ואמונה! אולי תאותו לי, והמטרה אשר אליה נשים מגמת פנינו תהיה להרים קרן תורתינו ולשונינו המזוקקה לשון זהב. מדי חדש בחדשו נאספה יחדיו להמתיק סוד להמיר ולהחליף איש ברעיהו את מורשי עשתונותינו, להביא עצה ולעשות פלילה. — יבחנו נא דברי אלה אשר הצעתי לפניכם והיה אם אמצא חן בעיניכם עשו נא אות לטובה כדבר עבדכם המשתחוה מול הדרת כבודיכם. —

אהרן זאב בר״מ ברוין.

**) גדולי הדורות חקרי לב חכמי הטבע כלם פה אחד הסכימו בדבר כי כפי מזון כל דבר כן יהיה גוף הנזון ממנו. — יש מזון שטבעו מוליד מזג דם עכור עב וטמא כמוהו. ויש מזון שטבעו מוליד מזג דם זך נקי וטהור כמוהו. — ובהסד עליון יודע נסתרות הטבע הנעלמות מעיני כל בשר איש — אשר יצר את האדם בהכמתו בצלם אלקים בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו יי בחר יי להיות לו עם קדוש חכם ונבון, המאיר לארץ ולכל ההולכם בחושך ולא ראו אור תורה. רצה לזכות את ישראל, והרבה לנו תורה ומצות חוקים ומשפטים צדיקים ילכו בם, לטהרנו ולהצילנו מזוהמת וקברות התאוה, ולקדשנו במצותיו, שנאמר (במדבר כ"ב) ואנשי קודש תהיו לי (אם) בשר בשדה טרפה לא תאכלו, והבדילנו מכל הבהמות הטמאות, ומדם והלב אפילו מהטהורים בעבור שמאטמין את הלב; מהיות ועופות הדורסים לפי שמעזים פניהם לדרוס כמותן; מארנבת ושפן והזיר ודומיהם, משרצי הארץ והמים בשביל שסותמין דרכי התבונה; ומולידים הלאים רעים ונאמנים. ונאמר: אל תשקצו, את נפשותיכם בכל השרץ וגו'; כי כפי מזון האבות כן יהיה טבע התולדות והבנים. — ולכן נסמכה פרשת מאכלות אסורות ופסוק להבדיל בין הטמא והטהור לפרשת אשה כי תזריע ולפרשת נגעים ללמד שהמזון הטמא המשחית את נפש אוכליו, עוד יותר הוא מזיק ומשחית את זרעו בו למינהו, אשר כל עצמו ובשרו ממזג הטמא נוצר. — ופרשת נגעים ללמד שהמשקצים אם נפשותם במאכלות אסורות, לא די להם שגורמים רעה לעצמם בנגעים וחלאים קשים אלא שגם בשר בניהם ובשר בנותיהם יאכלו! — כי זרעם אשר יולידו, אחיהם ממעין נרפש ממבוע רע ומקור משחת יבואו, ובטרם בבטן יצרו טמא טמא יקראו! — ועבירה גוררת עבירה מן הקל אל הכבד בחבלי שוא, וכעבות עגלה חטאה! אדם מתאווה תאוה למלא נפשו, כי בטן רשעים תחסר, ואינו מבחין בין איסר והתר, והרגל נעשה טבע. והיה כי ירעב יתקצף וקלל במלכו ובאלוהיו. — ולמען ספות הרוה את הצמאה יגנוב ויגזול וירצח. — לא כן הצדיק באמונתו יחיה, אוכל לשובע נפשו בהיתר ולא באיסור, ירחיק עצמו ממאכלות האסורות ומן תאות המותרות. — (תיכן דברי ר"י אבוהב 2. באנד 323.)

**) צו זייטע 15.

*) Die Heiligkeit dieses Volkes ist kein leerer Wahn! — Sie beruhet nicht wie manche glauben auf nationale traditionell gewordene Einbildung der Juden, sondern es liegt derselben eine sehr erhabene Idee zu Grunde, welche nicht nur in vielen Stellen der heiligen Schrift, in Maimonides, R. Jehuda Halevi und R. J. Abuhab ausgesprochen, sondern auch von den grossen Naturforschern anderer Confessionen als wahr erkannt wurde; und diese Idee ist: dass die Natur und Eigenschaft eines jeden Wesens (Pflanze, Thier oder Mensch) jenen Wesen ähnlich wird, von welchen, mit welchen, und in welchen es lebt und sich nährt. — Im glühend heissen tropischen Klima wächst Pfeffer, Aloe und anderes erhizendes Gewürz und brennende Arznei- und Nahrungsmittel; dort leben und gedeihen die wildesten Thiere; blutdürstige Tiger und Löwen, grausame Hyänen, Affen, giftige Schlangen und auch kanibalische Mensehenrassen.

Die Seidenraupe ist einfärbig oder bunt, nachdem sie sich vom Laube bloss weisser oder auch von dem färbigen Maulbeerstrauche (Morusalba oder Morus nigra) nährt. — Hunde, Katzen und Menschen, die nur von Milch allein genährt werden sind nie so wild als die sich von Fleisch nähren.

Desshalb sind auch die von Vegetabilien lebenden Rinder, Schafe und d. gl. reine Thiere, zahm, sanft und unschädlich, die Fleischfresser aber wild und gefährlich; und zwar um so böser wenn sie vom Fleische wilder reissender Thiere leben. — Die Säfte und Kräfte, die im thierischen Körper von solch unreiner Nahrung (מאכלות אסורות) erzeugt werden, üben den nachtheiligen Einfluss nicht bloss auf den Körper und die Gesinnung des betreffenden Individuums allein, sondern noch weit mehr auf dessen Fortpflanzung, — und bringen eine entsprechend böse, kranke Nachkommenschaft zur Welt; — weil bei diesen Neubildungen das ganze Wesen dieser letzteren aus der schlechten Substanz entsteht. — Der allweise Schöpfer, von dessen Naturgeheimnissen viele dem Menschen unerforschlich bleiben, hat uns in der heiligen Thora das Schweinefleisch und dergleichen unreine und wilde Thiere, sowie auch alles krankhafte nicht blos darum verboten, weil die Trichinen als schädliches Gift uns unmittelbare phisische Nachtheile verursachen, sondern um einer phisischen und moralischen Degenerirung des Menschengeschlechtes im Allgemeinen vorzubeugen. — Es wurde uns zwar der zur Kräftigung des menschlichen Organismus erforderliche Fleischgenuss erlaubt, aber ausdrücklich und genau bezeichnet, nicht nur welche Thiere allein wir essen dürfen, sondern auch diese sind uns in manchen Fällen verboten, wenn z. B. ein reines Thier von irgend einem reissenden Thiere zerfleischt oder auch nur wüthend angegriffen

---

*) Zu Seite 6

AKADÉM. KÖNYVTÁRA

wurde; oder wenn es ein inneres oder äusseres Krankheitssymptom hat, vermöge dessen es wahrscheinlich binnen Jahresfrist verenden und ein Aas werden möchte. — Unsere Speise-, Reinlichkeits- und sonstige Religionsgesetze sind das offene Geheimniss, warum in unserem Stamme — wie statistisch nachgewiesen — die Vermehrung stärker und die Sterblichkeit geringer ist, als bei manchen anderen Völkern und Confessionen. —

Das Judenthum hat eine strenge Diät, und davon seine wunderbare Zähigkeit, fisische und moralische Lebenskraft und Lebensfähigkeit. — Nur jener Jude ist eines Verbrechens fähig, der aus üppiger Genusssucht verbotene Speisen isst, stufenweise von Sünde zur Sünde, von unersättlicher Gefrässigkeit zu allerlei Lüsternheit, Schwelgerei und Ausschweifung bis ins tiefste Verderben sinkt. — Solange die Juden sich an ihre religiösen Vorschriften und keuschen Sitten strenge hielten, bescheiden, fromm, genügsam und von dem alles negirenden und zersezenden sogenannten Zeitgeiste zurückgezogen lebten, hatte die Gerichtshalle ganz gewiss verhältnissmässig weit weniger Verbrecher israelitischer Confession zu verzeichnen, als in der fortgeschrittenen Neuzeit. —

„Wer das Unnütze entbehren kann, der bleibt stets ein glücklich freier Mann.' (Melissh.)

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA
C. 1114